

Obrada informacija

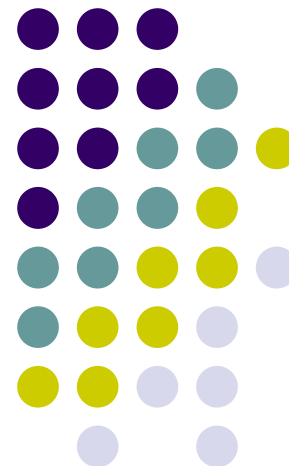
Uvod

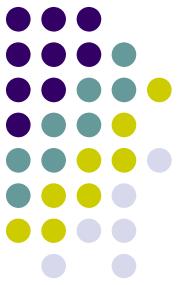
Sven Lončarić

Marko Subašić

<http://www.fer.hr/predmet/obrinfa>

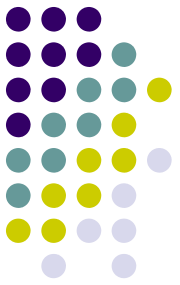

Podatci/informacije svuda oko nas

- Dnevne statistike (2019.)
  - 500 milijuna tweetova poslano
  - 294 milijarda emailova poslano
  - 4 PB podataka dodano na Facebook (1 PB = 1000 TB)
  - 4 TB podataka generirano iz svakog umreženog auta
  - 65 milijarda poruka poslano na WhatsApp-u
  - 5 milijarda pretraživanja na Internetu
- Do 2025 dnevno će biti generirano 463 EB (1 EB = 1000 PB)

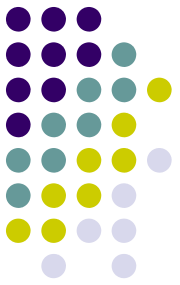
2019 *This Is What Happens In An Internet Minute*

Informacije

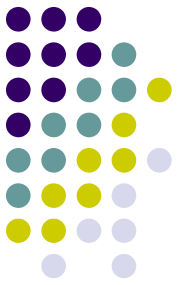

- Primjeri često korištenih tipova informacija:
  - tekst
  - zvuk, govor, muzika,
  - slika, volumen (3-D slika) i
  - video (2-D i 3-D)

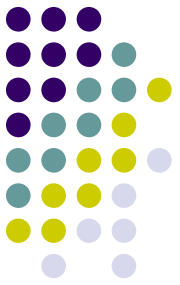
Informacija i podaci

- Informacija je apstraktni pojam čija definicija ovisi o kontekstu, npr. informacije u svakodnevnom životu su obavijesti i novosti
- Informacija je neraskidivo povezana s **podacima**
  - Informaciju čine podaci stavljani u kontekst
- U kontekstu **obrade signala** umjesto o informaciji češće govorimo o **podacima** i o **signalima**.

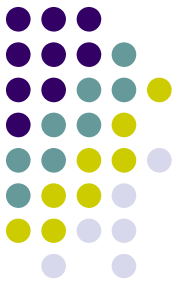
Podaci

- Podaci mogu biti:
  - 1) numerički, npr. brojevi
  - 2) kategorički, npr. osobna imena
- Numerički podaci mogu biti kontinuirani (npr. realni i kompleksni brojevi) ili diskretni (npr. prirodni i cijeli brojevi).
- Kategorički podaci su u osnovi vrijednosti iz nekog konačnog skupa oznaka.
- No ako te oznake možemo međusobno uspoređivati, odnosno ako postoji uređaj na skupu oznaka, onda govorimo o ordinalnim podacima. Ordinalne podatke je moguće sortirati.

Predstavljanje podataka

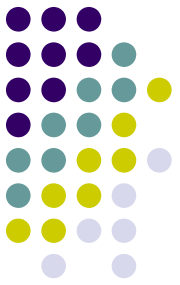
- Računala su izuzetno efikasna i brza u obradi binarnih brojeva.
- Numerički podaci su stoga prirodan izbor za računalnu obradu.
- Podatke koji nisu numerički moramo kodirati.
- Iako kodiramo kateogričke (ili ordinalne) podatke pomoću brojeva moramo biti svjesni da operacije nad pridijeljenim brojčanim kodovima uglavnom nemaju smisla.

Predstavljanje podataka

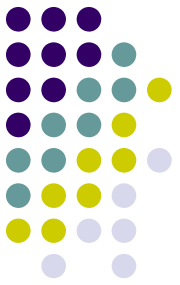
- Primjer kodiranja za nukleotide na primjeru problema poravnavanja:
  - A (adenin) → 1
  - T (timin) → 2
  - G (gvanin) → 3
  - C (citozin) → 4
- Vrijednosti su odabrane proizvoljno pa matematičke operacije na takvim kodiranim podacima često nemaju smisla– npr. križna korelacija

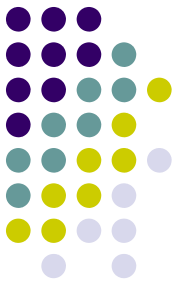
Signali

- Što je signal?
- Koja je razlika između običnog podatka i signala?
- Podatke čini više varijabli zajedno koje poprimaju vrijednosti iz nekog skupa. U pravilu ne očekujemo uređeni odnos između varijabli!
- Signali su funkcije (preslikavanja) koje iskazuju kako se zavisna varijabla ponaša ovisno o nezavisnoj varijabli.
- Nezavisna varijabla (domena) je parametar o kojem ovisi zavisna varijabla (kodomena).
- Nezavisne varijable su često vrijeme ili prostor.

Jednodimenzionalni signali

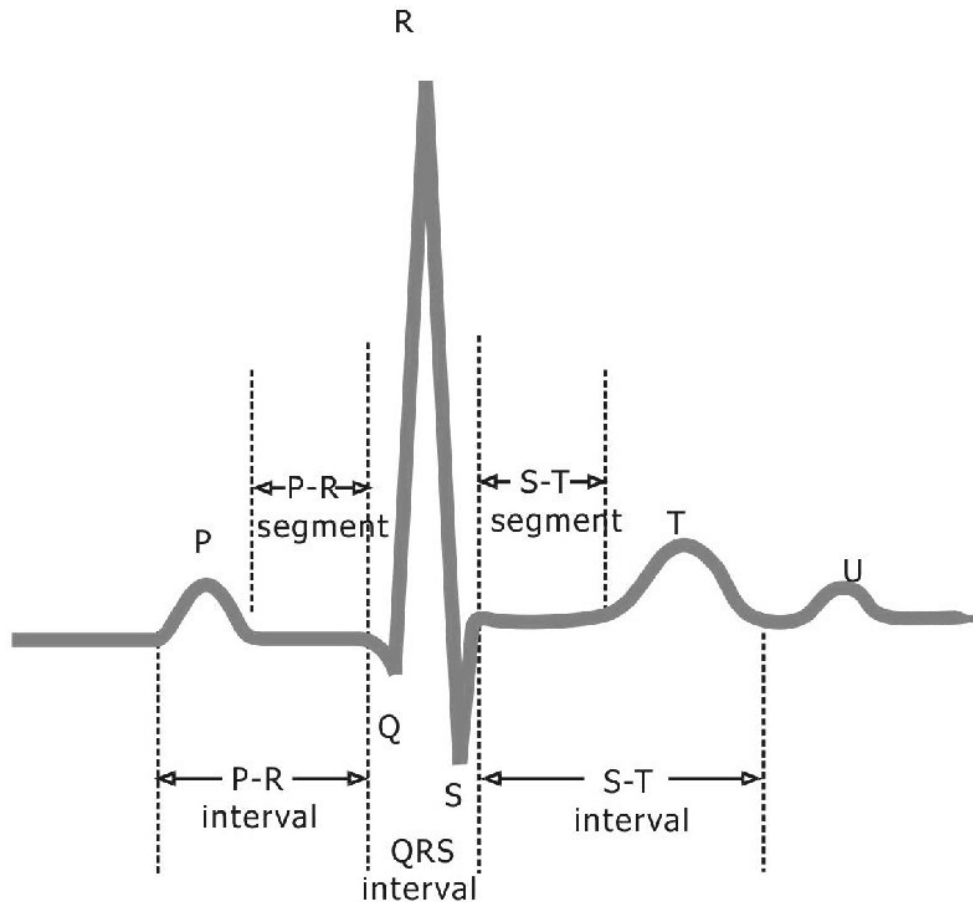
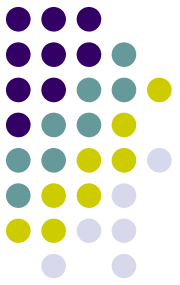
- Primjeri jednodimenzionalnih signala
  - vodostaj rijeke Save, redoslijed nukleotida u molekuli DNK, redoslijed boja u nasumičnom izvlačenju šarenih bombona.
- Signali mogu biti diskretni po nezavisnoj varijabli pa se mogu predstaviti kao nizovi podataka.
- Signal je funkcija ili preslikavanje iz domene u kodomenu.

Jednodimenzionalni signali

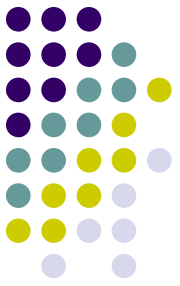
- Pod kontinuiranim signalom uobičajeno podrazumijevamo preslikavanje $s : \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}$, odnosno i domena i kodomena su kontinuirane. Nazivamo ga još i analogni signal.
- Pod diskretnim signalom uobičajeno podrazumijevamo preslikavanje $s : \mathbf{Z} \rightarrow \mathbf{R}$, odnosno domena je diskretna, a kodomena kontinuirana.
- Ako su i domena i kodomena diskretne onda govorimo o **digitalnom signalu**: $\mathbf{Z} \rightarrow \mathbf{Z}$.

EKG signal

- Analiza EKG signala radi dijagnostike
- Predikcija opasnih stanja u radu srca (npr. fibrilacija srčanog mišića)

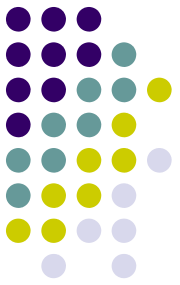
Višedimenzijski signali

- I domena i kodomena mogu biti višedimenzijske.

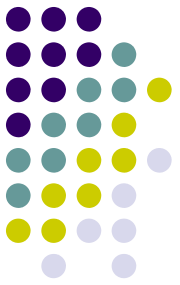
Slika

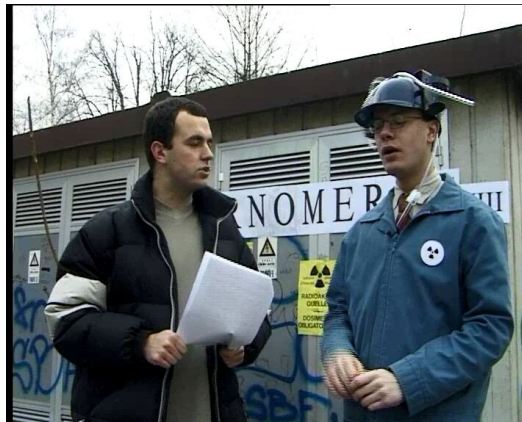
- Slika u boji ima dvije nezavisne varijable, prostorne koordinate x i y , te tri zavisne varijable, intenzitet crvene, zelene i plave boje.

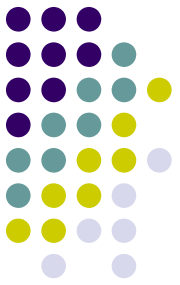
Video

- Video signal je niz slika u vremenu pa prema tome ima tri nezavisne varijable, dvije prostorne koordinate x i y te vrijeme t .

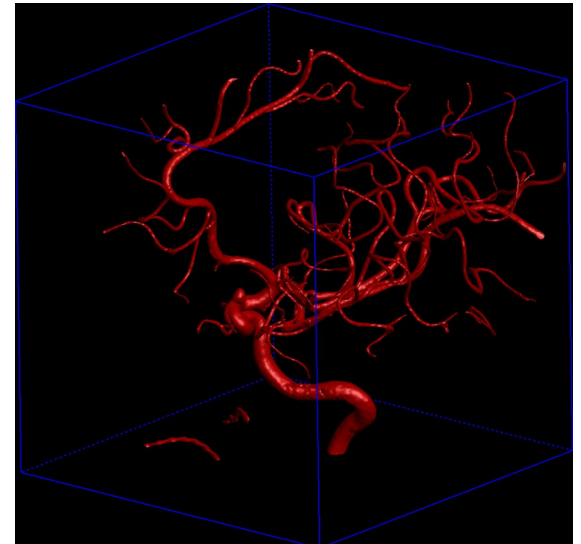
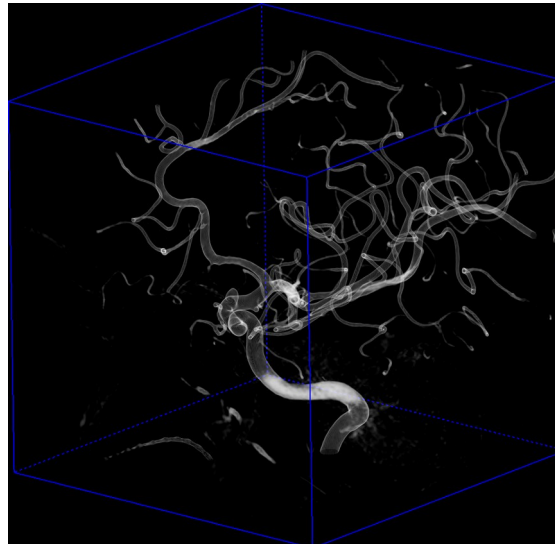
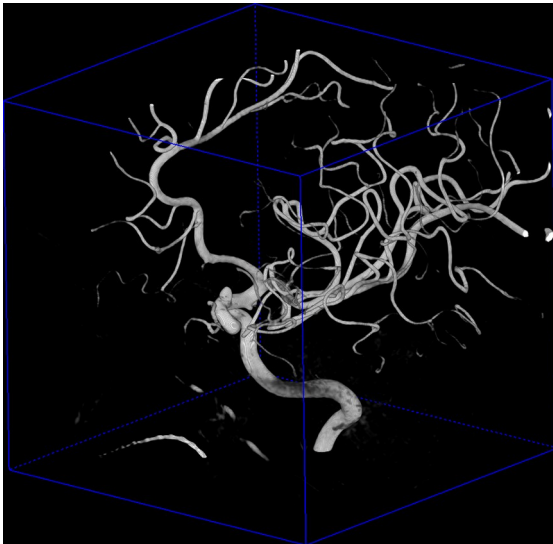

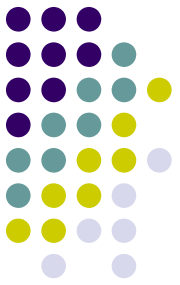

Prostorni 3D podaci

- Prostorni 3D signali imaju tri nezavisne varijable i barem jednu zavisnu varijablu.

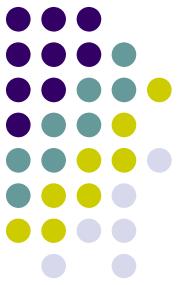

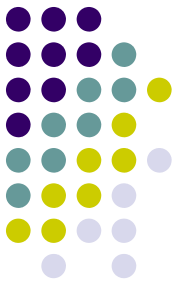
Višedimenzijski signali - slike

- Slika je dvodimenzijski signal
  - Prostorno kontinuirana slika $f(x,y)$
  - Prostorno diskretna slika $f(i,j)$
- U praktičnim realizacijama na računaru obično se koriste diskretne reprezentacije (slično kao kod 1-D digitalne obrade signala)
- Volumen je trodimenzijski signal $f(i,j,k)$, gdje su i, j i k prostorne koordinate

Višedimenzionalni signali - video

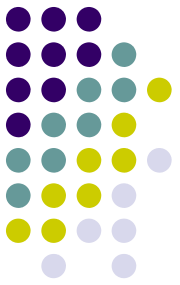

- 2-D video je niz slika $f(i,j,k)$ gdje su i i j diskretne prostorne koordinate, a k diskretno vrijeme – dakle sveukupno 3-D signal
- 3-D video je niz volumena koji se dobije npr. snimanjem CT ili MRI u medicini
- 3-D video je 4-D signal (3 prostorne koordinate i jedna vremenska koordinata)

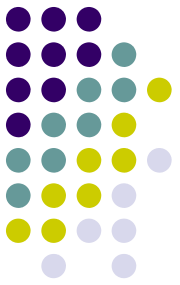
Aspekti rukovanja informacijama

- Akvizicija informacija
- **Obrada informacija**
- **Analiza i razumijevanje informacija**
- Prijenos informacija
- Pohrana (arhiviranje) informacija

Akvizicija informacija

- Akvizicija informacija može se provoditi na puno načina:
  - Mjerenjem procesa u prirodi (temperature, tlak zraka, itd)
  - Snimanjem biomedicinskih signala i slika (EKG, CT, MR)
  - Mjerenjem signala u industrijskom procesu
  - Snimanjem govora ili muzike
  - Snimanjem fotografija ili videa ili dohvaćanjem na WWW
  - Prikupljanjem paketa podataka u komunikacijskoj mreži
  - Prikupljanjem teksta (E-mail poruke, web stranice)

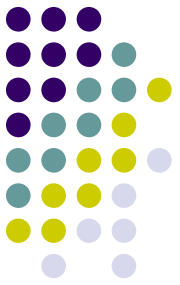
Akvizicija informacija

- Zavisno od vrste informacije mijenjaju se zahtjevi na potrebnu sklopovsku i programsku opremu:
  - Za razne vrste signala potrebni su razni senzori (za zvuk, sliku, temperaturu, itd)
  - Za analogne veličine potrebna je A/D konverzija
  - Za slike potrebna je kamera (u kojoj se nalazi CCD ili CMOS senzor)
  - Za video potrebna je video kamera koja snima niz slika

Kontinuirani i diskretni signali i slike

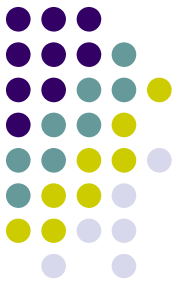

- Vremenski kontinuirani signal je funkcija $f(t)$, gdje je t vremenska varijabla
- Vremenski diskretni signal je funkcija $f(k)$, gdje k cjelobrojni indeks koji predstavlja vrijeme

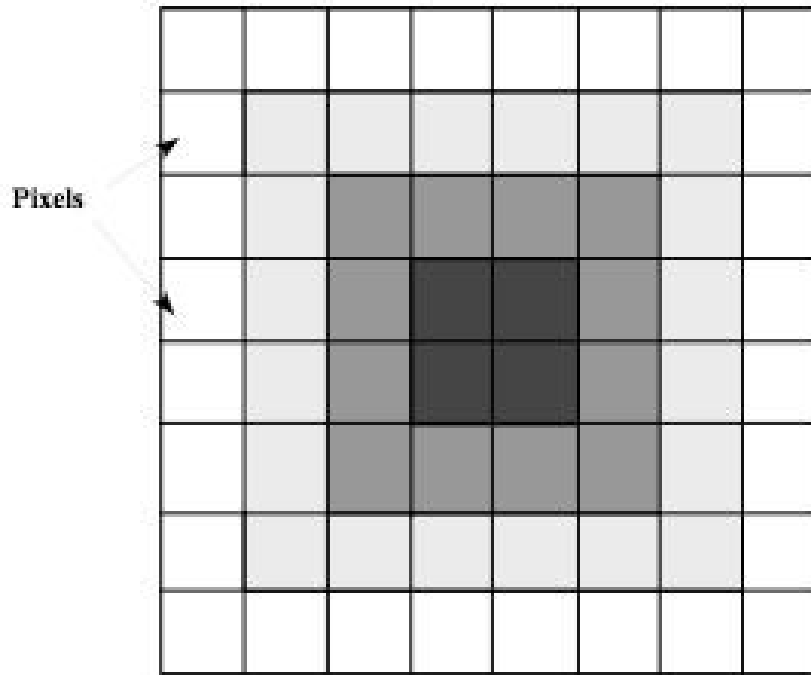

Uzorkovanje signala

- Uzorkovanjem (eng. sampling) se od vremenski kontinuiranog signala dobiva vremenski diskretni signal
- Uniformno uzorkovanje je kad uzmemo uzorke signala $f(t)$ u trenucima $t = kT$, gdje je T period uzorkovanja
- Npr. digitalni audio obično je uzorkovan frekvencijom od 44,1 kHz (jedan uzorak svake 22,6 μs)

Otipkavanje slika

- Najčešće se koristi uniformno uzorkovanje gdje su uzorci slike (pikseli) u pravokutnom rasporedu
- Prostorna frekvencija = broj uzoraka po jedinici duljine
- Frekvencija uzorkovanja u x i y smjeru

Frekvencija uzorkovanja

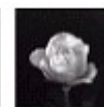
1024

512

256

128

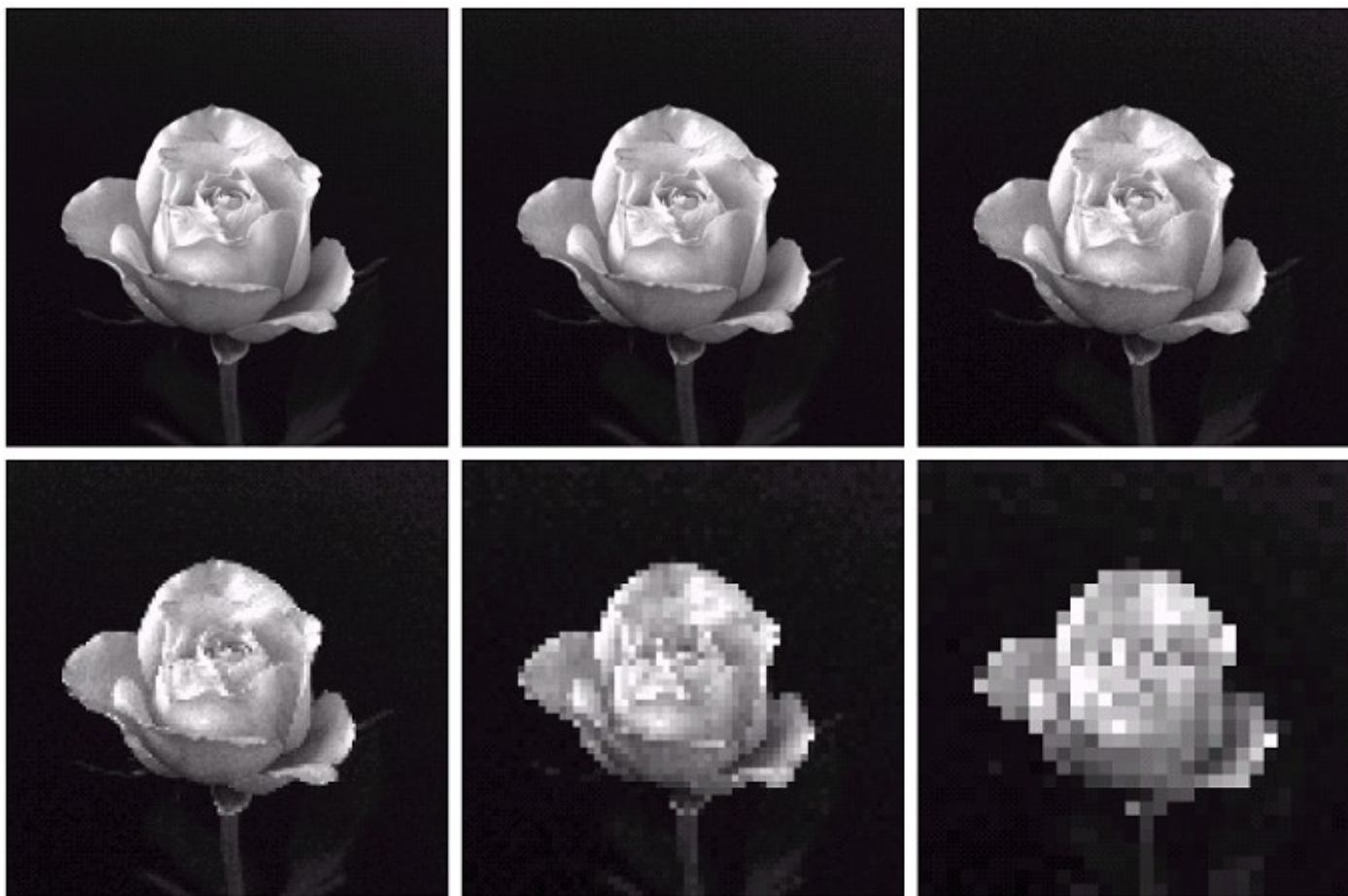
64

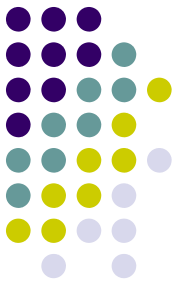
32

Frekvencija uzorkovanja

1024×1024, 512×512, 256×256, 128×128, 64×64, 32×32

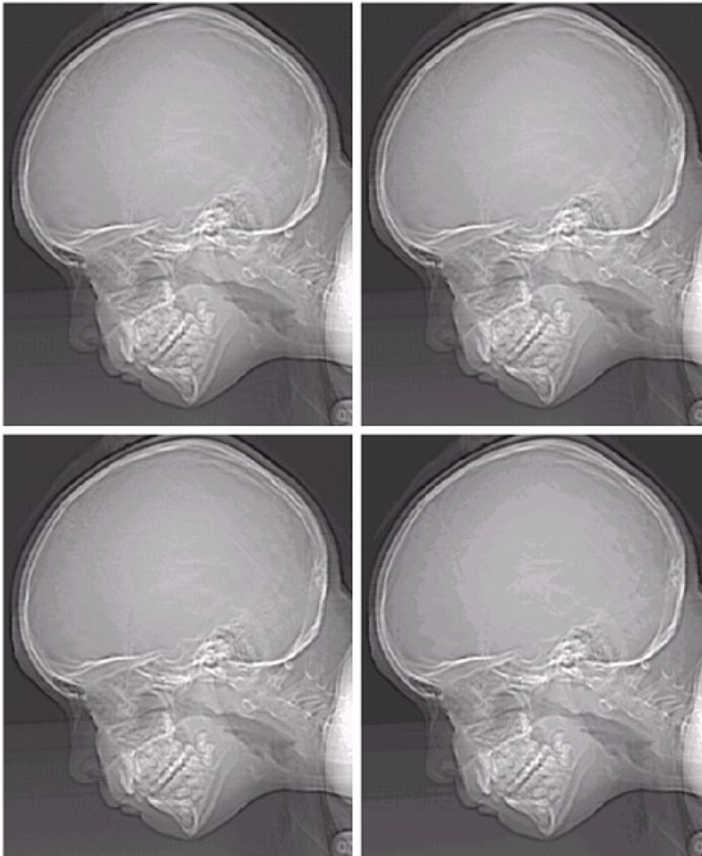
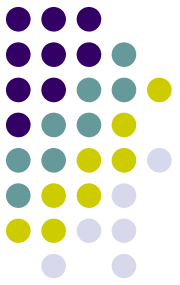

Kvantizacija vrijednosti

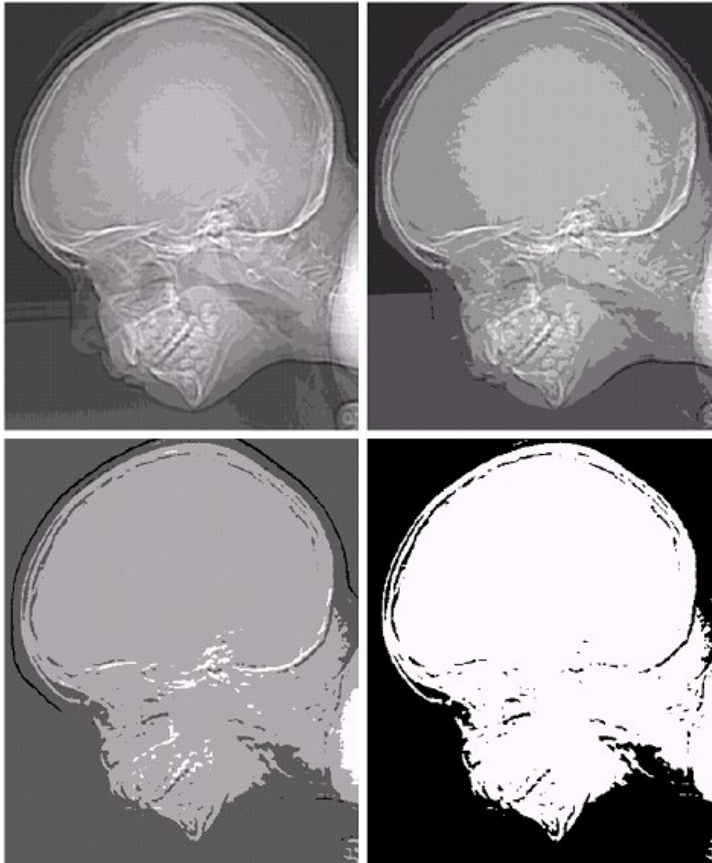
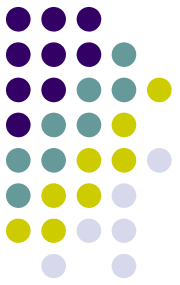
- A/D konverzija je proces gdje se analogna (kontinuirana) vrijednost pretvara u binarni broj
- Svaki kanal digitalnog audio signala na CD-u prikazan je sa 16 bitova/uzorku
- Kod slika često se koristi prikaz sa 8 bitova/pikselu
  - Kod crno bijelih slika koristi se 8 bitova/pikselu
  - Kod slika u boji koristi se 24 bitova/pikselu (kod RGB prikaza to je 8 bitova/pikselu za svaku boju)

Kvantizacija svjetline

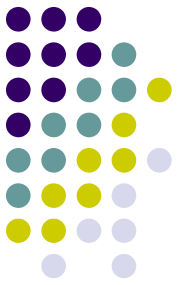

256, 128, 64 i 32
nijanše sive po točki

Kvantizacija svjetline

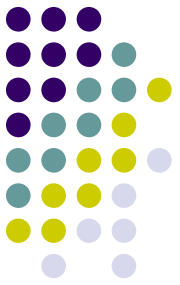
16, 8, 4 i 2
nijanše sive po točki

Definicija obrade signala (slike)

- Digitalna obrada signala ili slika = podvrgavanje numeričkih reprezentacija objekata seriji operacija s ciljem postizanja željenog rezultata
- Karakteristika: signal (slika) je na ulazu i na izlazu

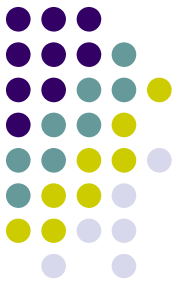

Definicija analize signala (slike)

- Digitalna analiza signala ili slike = proces koji iz signala ili slike dobiva nešto različito od signala ili slike s ciljem dobivanja (ekstrakcije) informacija iz slike
- Karakteristika: ulaz je signal ili slika

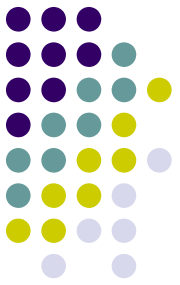

Primjene obrade signala

- Digitalna obrada signala ima brojne primjene - gdje god je neku informaciju moguće prikazati kao niz brojeva

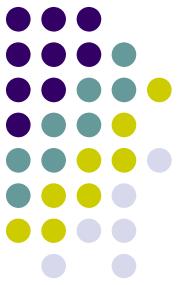

Adaptivno uklanjanje buke

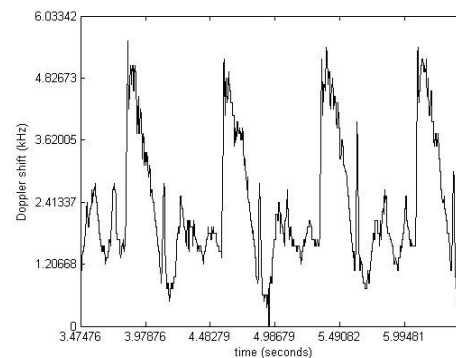
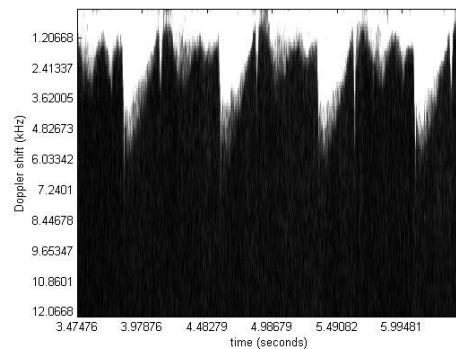
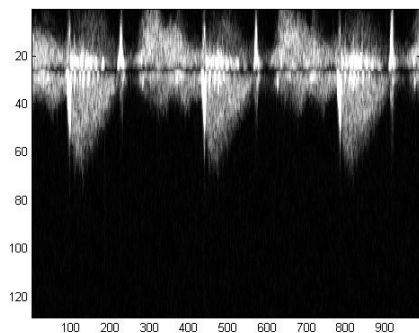
- Problem: Uklanjanje buke iz pilotske kabine
  - Buka mlaznog motora do 140 dB, govor pilota 30 dB
  - Govorna komunikacija nije moguća bez poništavanja buke
  - Buka motora nije konstantna nego ovisi o režimu leta
  - Poništavanje buke mora biti adaptivno, mora ovisiti o buci

Adaptivno uklanjanje buke

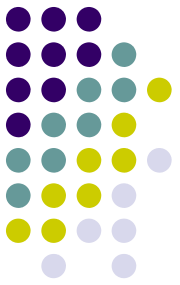

- Slušalice koje poništavaju šum
  - Mikrofon mjeri vanjsku buku
  - Algoritmi za adaptivno filtriranje korigiraju originalni zvuk dodatnim signalom koji poništava vanjsku buku
  - U praksi neke vrste buke se poništavaju bolje, a neke lošije

Obrada signala u biomedicini

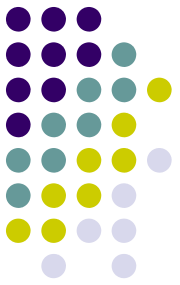

- Analiza signala brzine krvi u aorti izmjerena ultrazvukom
- Cilj: dijagnostika bolesti srca

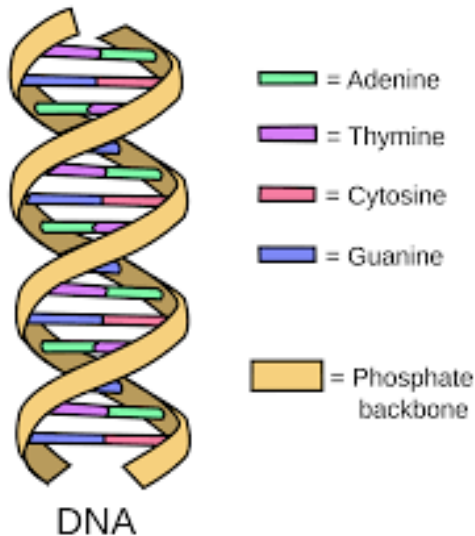

Obrada signala u financijama

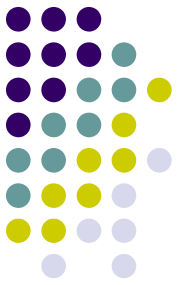
- Signali (vremenski nizovi) u financijskom poslovanju
  - Modeliranje financijskih tržišta
  - Predviđanje cijena dionica
  - Donošenje odluka o prodaji/kupnji dionica
  - Modeliranje rizika
  - Problem alokacije portfolia investicijskih fondova
  - Predviđanje likvidnosti tržišta
  - Automatsko upravljanje investicijskim fondovima

Obrada signala u bioinformatici

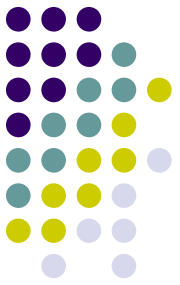

- Genomika, bioinformatika
- DNA se može prikazati kao niz znakova iz alfabeta (A,G,T,C) – to je dakle jedan signal
- DNA sequencing – postupak određivanja redoslijeda četiriju baza (A,G,T,C) u nekom DNA
- Metode traženja određenih nizova u DNA
- Mjerenje sličnosti dijelova dvaju DNA (sličnosti nizova)

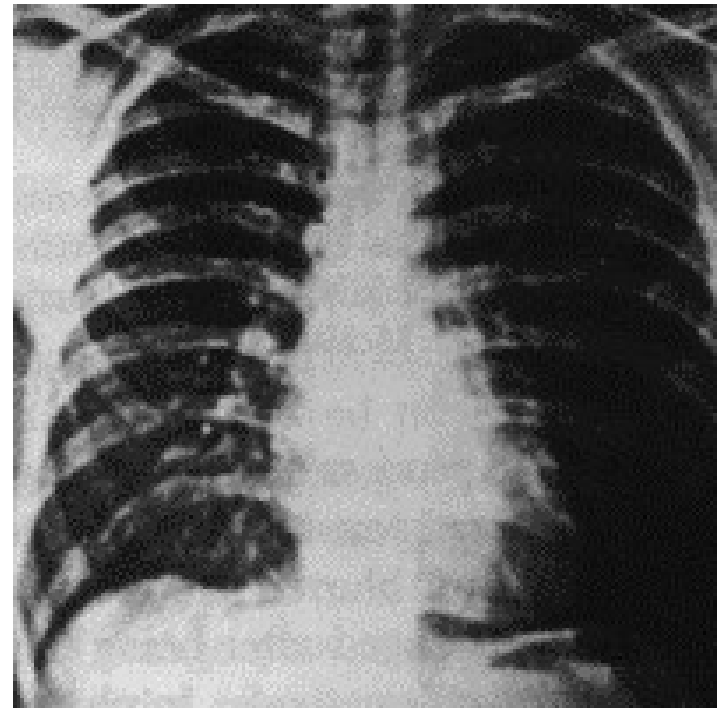
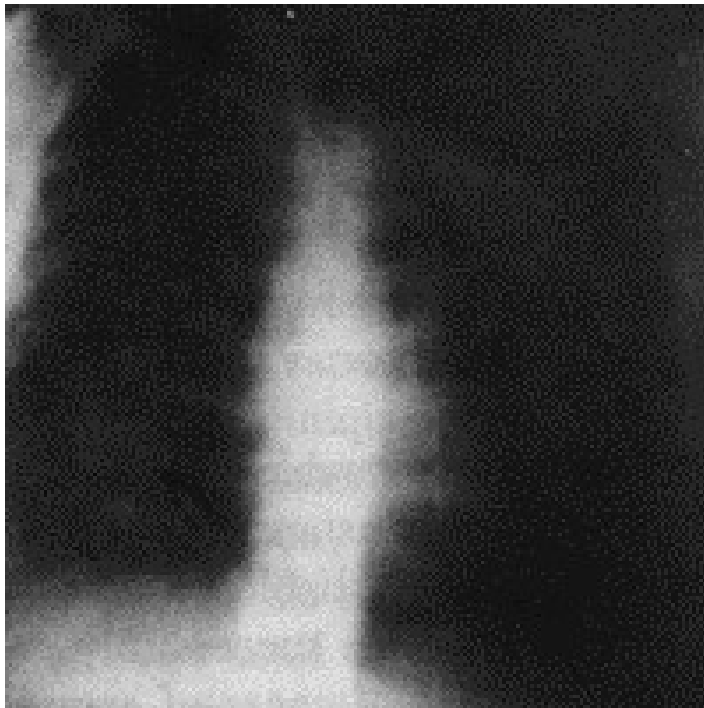
Poboljšanje slike

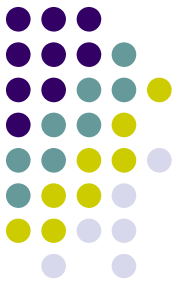
- Problem: Kako popraviti sliku
- Popraviti neke karakteristike slike (obično na račun ostalih):
  - poboljšanje kontrasta i rubova (contrast and edge enhancement)
  - pseudokoloriranje (pseudocoloring)
  - uklanjanje šuma
  - izoštravanje
- Algoritmi su interaktivni i aplikacijski ovisni

Primjer poboljšanja slike

- Poboljšanje kontrasta i isticanje rubova na slici prsnog koša.

Primjer poboljšanja slike II

- Sol i papar (salt & pepper) šum
- Poboljšanje uporabom median filtra

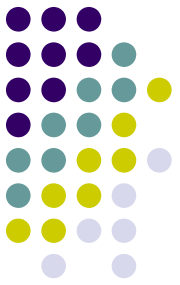

20% točaka je šum

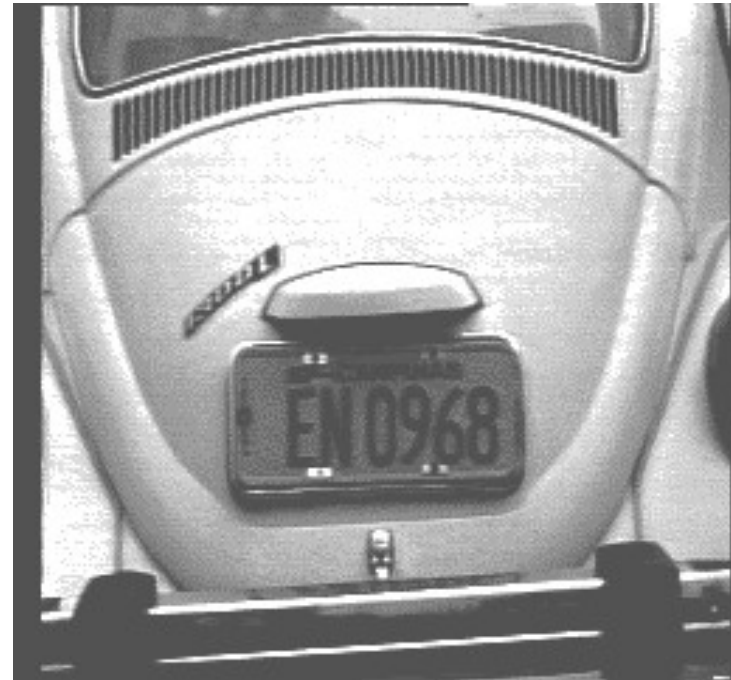
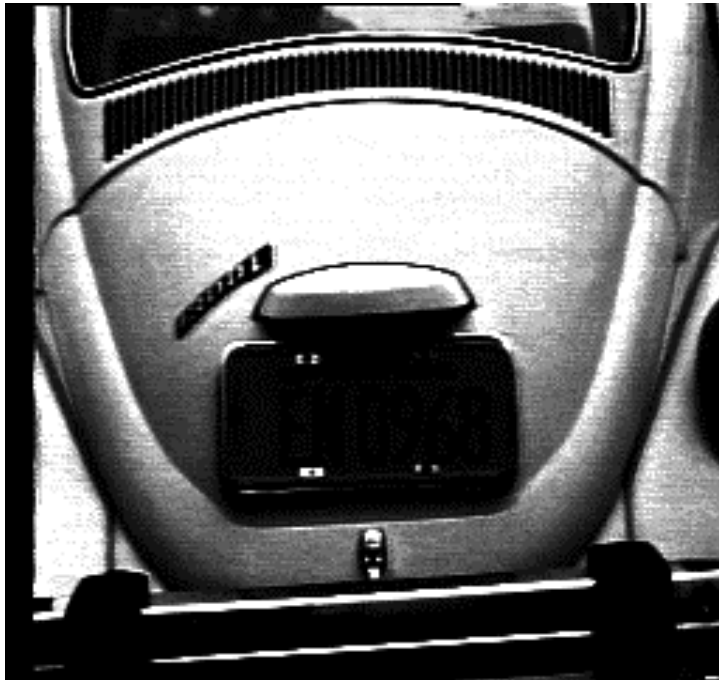
Filtrirana slika

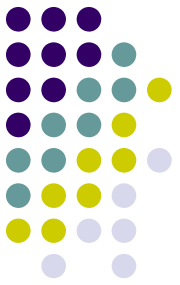

Primjer poboljšanja slike III

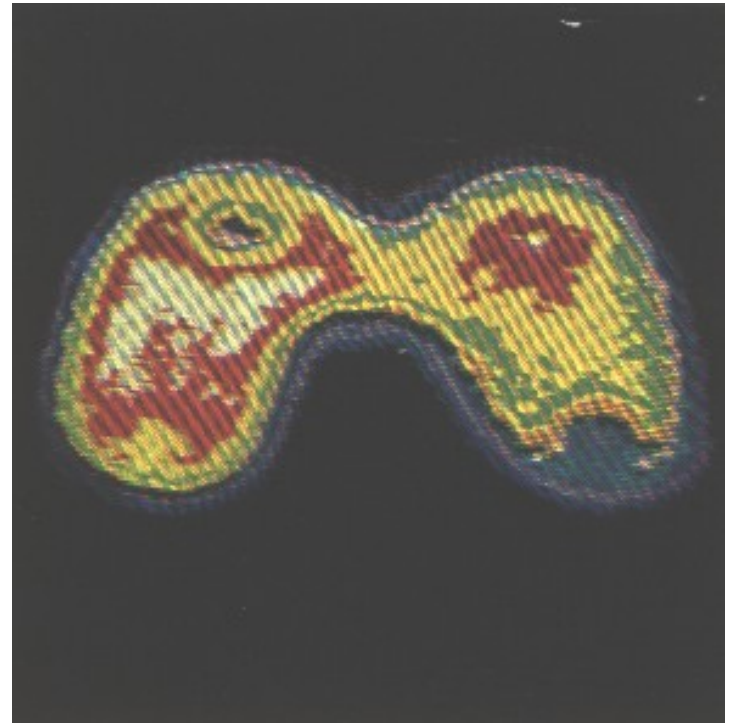
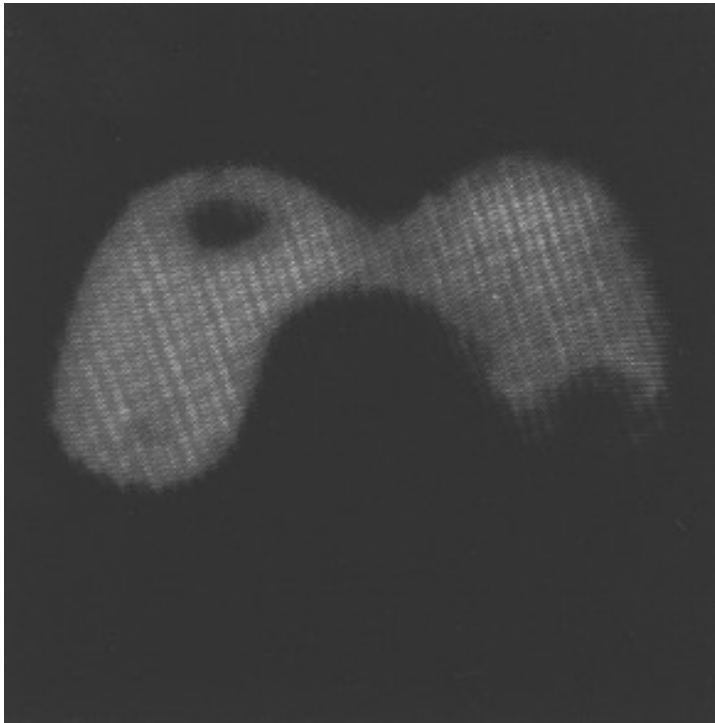
- Sliku možemo poboljšati i operacijama na histogramu.

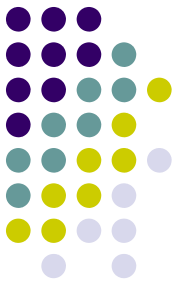

Primjer pseudokoloriranja

- Koristi se jer ljudi razlikuju daleko više boja nego nijansi sive boje.

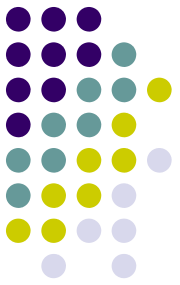

Primjer obnavljanja slike

- Uklanjanje zamućenosti uslijed jednolikog pomicanja kamere tijekom snimanja.

2D DFT

- 2D diskretna Fourierova transformacija je definirana izrazom:

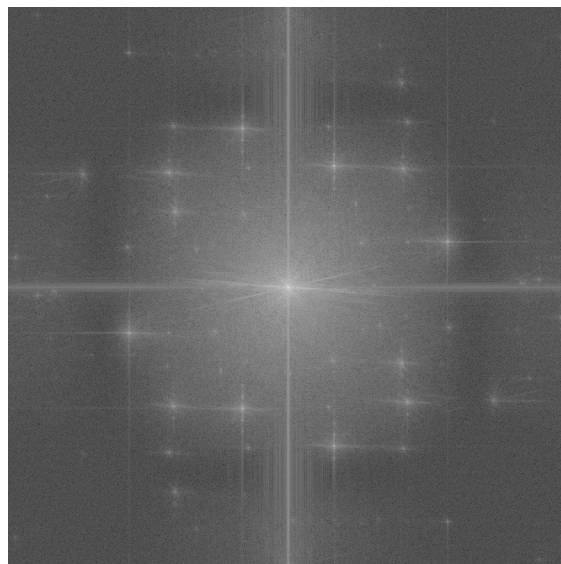
$$F(k,l) = \frac{1}{N^2} \sum \sum f[m,n] W_N^{km} W_N^{ln}$$

- 2D DFT svodi se na dvije 1D DFT transformacije
  - 1D DFT po **stupcima** pa 1D DFT po **redcima** (row-column)
  - 1D DFT po **retcima** pa 1D DFT po **stupcima**
- 1D DFT ima složenost $O(N \log_2 N)$.
- 2D DFT ima složenost $O(N^2 \log_2 N)$.

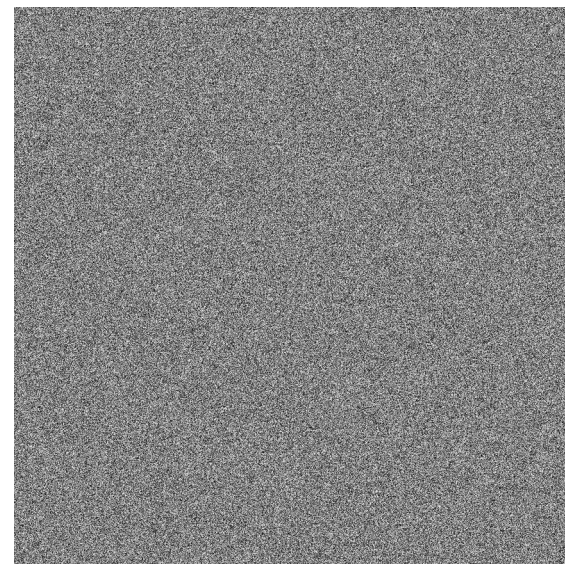
Primjer 2D Fourierove transformacije

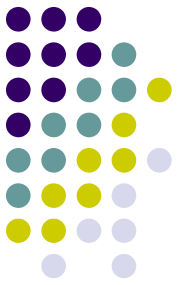
originalna slika

amplituda

faza

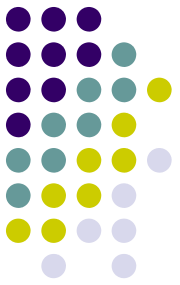

Kompresija slike i videa

- Slike i video zahtijevaju puno prostora
- HDTV 1080i video (1920x1080x25f/s) daje podatke brzinom $155 \text{ MB/s} = 1,25 \text{ Gb/s}$
- 4K UHD TV – zavisno od formata do 34 Gb/s
- Tehnike kompresije smanjuju broj bitova potrebnih za predstavljanje slike (bez ili sa stanovitim gubitkom informacije)
- Primjene: arhiviranje slika i dokumenata, prijenos slike, komunikacije

Kompresija slike

Original Lena
8 bitova/točci

Nakon kompresije
Prosječni *bit rate* - 0.5 bitova/točci

Primjena DCT pri kompresiji slika

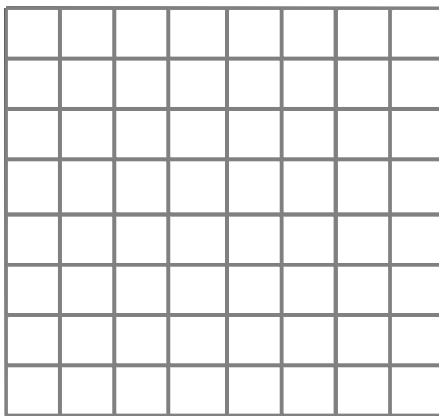

- Slika se transformira DCT-om u **blokovima** veličine 8×8 .
- Ovisno o zapamćenom broju koeficijenata dobivamo različite kvalitete pri dekompresiji

Originalna slika

DCT koeficijenti

Rekonstruirana
slika

Pogreška

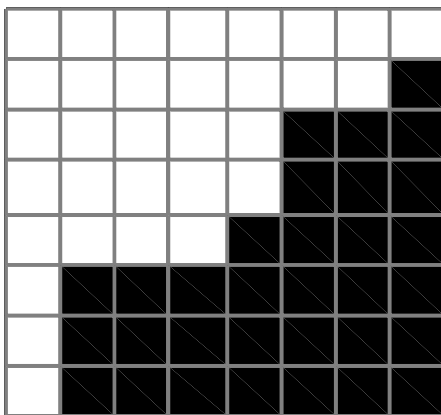
Primjena DCT pri kompresiji slika

Originalna slika

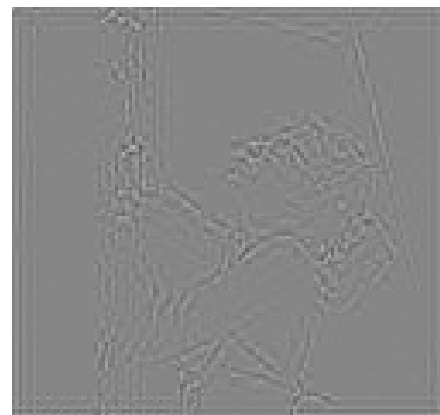
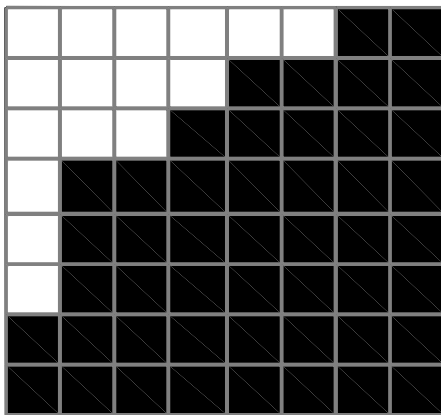
DCT koeficijenti

Rekonstruirana slika

Pogreška

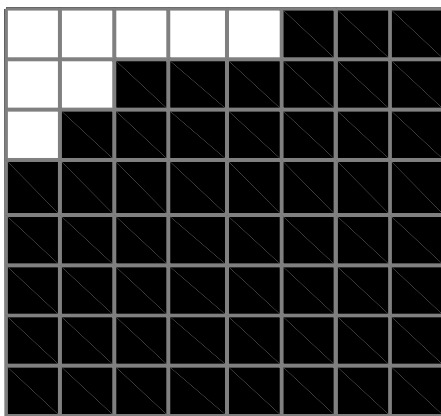
Primjena DCT pri kompresiji slika

Originalna slika

DCT koeficijenti

Rekonstruirana slika

Pogreška

